

► Επίγραμμα ◀

«Ο όρος *επίγραμμα* προήλθε από το ρήμα *ἐπιγράφω* που σημαίνει «χαράσσω, εγχαράσσω σε μία επιφάνεια». Αρχικά επίγραμμα θεωρούνταν οποιαδήποτε επιγραφή ήταν χαραγμένη σε ένα έργο τέχνης, ένα αφιέρωμα, ένα μνημείο ή έναν τύμβο και είχε πληροφοριακό χαρακτήρα, αφού δήλωνε το όνομα του ιδιοκτήτη, του αναθέτη, του κατασκευαστή ή ακόμα και του νεκρού. Η αρχαιότερη τέτοια επιγραφή βρέθηκε χαραγμένη στο λεγόμενο «ποτήρι του Νέστορα» (8^{ος} αι. π.Χ.). Ενώ κατά την αρχαϊκή εποχή το επίγραμμα ήταν μνημειακό, δηλαδή στενά δεμένο με την επιφάνεια στην οποία ήταν χαραγμένο, είχε αναθηματική ή επιτύμβια λειτουργία και συνήθως ήταν ανώνυμο, κατά την κλασική εποχή το επίγραμμα απέκτησε καλλιτεχνική φόρμα, γραφόταν κατά κανόνα σε ελεγειακό δίστιχο (αποτελούμενο από έναν δακτυλικό εξάμετρο και έναν πεντάμετρο στίχο) και εμπλουτίστηκε θεματικά. Ο σημαντικότερος ποιητής επιγραμμάτων κατά τον 5^ο αι. π.Χ. ήταν ο Σιμωνίδης ο Κείος που μνημείωσε τα κατορθώματα των Ελλήνων της Περσικούς πολέμους.

Το επίγραμμα έγινε λογοτεχνικό, αυτονομήθηκε δηλαδή από το μνημείο και παγιώθηκε ως λογοτεχνικό είδος, κατά την ελληνιστική εποχή, οπότε και απέκτησε τα τυπικά χαρακτηριστικά του: προσωπικός ή συναισθηματικός τόνος, παιγνιώδης έκφραση, εντυπωσιακή ή πνευματώδης κορύφωση, θεματική διεύρυνση. Ειδικά τα θέματα εμπλουτίστηκαν σε τέτοιο βαθμό ώστε πλέον τα επιγράμματα ήταν εκτός από αναθηματικά και επιτύμβια, ερωτικά, περιγραφικά (με επίκεντρο τη λεπτομερειακή περιγραφή έργων τέχνης γνωστή ως *ἔκφρασις*), συμποτικά (με εμφανή την επίδραση της αρχαϊκής συμποτικής ποίησης), παραινετικά, σκωπτικά/σατιρικά και φιλολογικά.

Η άνθηση του επιγράμματος κατά την ελληνιστική, ελληνορωμαϊκή και πρώιμη βυζαντινή περίοδο ήταν τόσο εκρηκτική ώστε γράφτηκαν χιλιάδες επιγράμματα για κάθε είδους περίπτωση. Είναι πιθανό ότι ήδη κατά την ελληνιστική εποχή το επίγραμμα προοριζόταν για ανάγνωση και πολύ νωρίς κυκλοφορούσε σε βιβλία ή και συλλογές. Η παλαιότερη συλλογή που γνωρίζουμε καταρτίστηκε από τον ποιητή Μελέαγρο της τα Γάδαρα γύρω στο 80 π.Χ. και ονομάστηκε *Στέφανος*. Ακολούθησαν της ακόμη είτε θεματικές είτε κατά ποιητή, μέχρι που τον 10^ο αι. ο βυζαντινός λόγιος Κωνσταντίνος Κεφαλάς συνένωσε υλικό από παλαιότερες συλλογές και το έργο του συμπλήρωσε τον 14^ο αι. ο Μάξιμος Πλανούδης: οι συλλογές της αποτέλεσαν τη βάση της επονομαζόμενης *Παλατινής* ή *Ελληνικής Ανθολογίας* που περιλαμβάνει περισσότερα από 3700 επιγράμματα καταναμεμένα θεματικά σε 16 βιβλία.»

Σιστάκου, Ε. «Ελληνιστική Γραμματεία». Πηγή: Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα

«Το επίγραμμα είναι ένα υπερβολικά ολιγόστιχο ποίημα με λυρικό συνήθως χαρακτήρα. Η κειμενική του έκταση δεν είναι αυστηρά καθορισμένη. Μπορεί λ.χ. ένα επίγραμμα να αποτελείται από δύο μόνο στίχους (δίστιχο επίγραμμα) ή από τέσσερις ή και από περισσότερους. Το παρακάτω π.χ. επίγραμμα του Δ. Σολωμού, που θεωρείται το κορυφαίο και το αρτιότερο σε ολόκληρη τη νεοελληνική ποίηση, αποτελείται από έξι συνολικά στίχους:

*Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη
περπατώντας η δόξα μονάχη,
μελετά τα λαμπρά παλικάρια,
και στην κόμη στεφάνι φορεί
γενωμένο από λίγα χορτάρια
που 'χαν μείνει στην έρημη γη.*

Το βασικό όμως χαρακτηριστικό γνώρισμα των επιγραμμάτων δεν είναι μόνο η υπερβολική τους συντομία, η περιορισμένη δηλαδή κειμενική τους έκταση. Το πιο ουσιαστικό τους χαρακτηριστικό είναι η θαυμαστή αρτιότητα στη μορφή και η νοηματική πυκνότητα στο περιεχόμενο: το να συνδυάζει δηλαδή το επίγραμμα την άρτια επεξεργασμένη μορφή, με τη δυνατότητα να εκφράζει το ουσιώδες και το καίριο μέσα σε ελάχιστους στίχους.»

Παρίσης, Ι., Παρίσης, Ν. (2023). *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού/ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».